




Overdruk uit het Tijdschrift voor  
Zendingswetenschap „Mededeelingen”

 Stichting Papua  
Cultureel Erfgoed

100 / 140 / 54

*Indonesië 185*





## VERLEDEN, HEDEN EN TOEKOMST DER NIEUW-GUINEE-ZENDING

DOOR F. J. F. VAN HASSELT

Op de vorige Conferentie werd mij verzocht een onderwerp als het door mij genoemde in te leiden. Degene, van wien het verzoek uitging, zei o.m., dat de toekomst van de Nieuw-Guinee-Zending hem maar vaag voor den geest stond, en hij zoo gaarne richtlijnen uitgestippeld zag, waarlangs de arbeid zich zou kunnen voortbewegen en hij meende, dat ik met de ervaring, die ik bezat, wel de meest aangewezen zou zijn om dit te doen. Ik weet niet of dit wel juist is, ik betwijfel het zelfs. Naarmate de jaren klimmen, leeft men meer en meer in de herinneringen en minder in de toekomst. Ik geloof, dat het beter ware geweest, dat een der jongeren de taak op zich genomen had, die ik mij nu aangewezen zie. Aarzelend heb ik die taak aanvaard en de aarzeling is niet minder geworden naarmate de tijd aanbrak, dat ik mij tot de uitvoering van mijn taak moest nederzetten. Maar ik troost mij met de gedachte, dat ik alleen eene inleiding lever en dat uit de bespreking een leidende gedachte opkome.

Als onderwerp heb ik genomen: „Verleden, Heden en Toekomst der Nieuw-Guinee-Zending. Gij begrijpt, dat ik U niet de geschiedenis van de N. G. Zending ga vertellen en ga profeteeren, wat er verder gebeuren zal. Ik ga beproeven U het karakter van de N. G. Zending te teekenen, zooals ik het meen te zien in het verleden en in het heden en wat het volgens de aanwijzingen in de naaste toekomst worden zal.

Gelijk iedere andere Evangelische Zending, vond ook de

Zending op Nieuw-Guinee, haar grond in de bekende zendingsofdracht des Heilands: „Predikt het Evangelie aan alle creaturen.” En de zendelingen begrepen onder Evangelie: het Woord, de Bijbel. Zieken werden behandeld, maar tot eisch werd gesteld: bijwoning van de godsdienstoefeningen; onderwijs werd gegeven met de bedoeling de leerlingen in staat te stellen het Evangelie te lezen. Waar nog geen toko's verzezen waren, werd niet gekocht van hen, die niet ter godsdienstoefening geweest waren, of van wie(n) bekend was, dat hij of zij aan heidensche dansen deelgenomen hadden; visch, die op Maandag te koop geboden werd, werd niet gekocht, want die was natuurlijk 's Zondags gevangen.

Het optreden der zendelingen had voornamelijk ten doel de heidenen te brengen tot de prediking. Van de prediking werd, zoo niet alles, dan toch het meest verwacht. De Zending vond een ongebreideld heidendom. De invloeden, die van buiten op de menschen hadden ingewerkt, waren meer ten kwade dan ten goede geweest. Zoowel de Oost-Indische Compagnie als de sultan van Tidore lieten slaven vangen, en gaven daardoor ook aan de Papoea's het voorbeeld om zelf slaven te houden.

De handel zocht op N. G. damar en paradijsvogels, bleek ook niet wars van het koopen van slaven en betaalde met blauw katoen, tabak, kralen, maar ook met geweren, kruit en jenever.

De Regeering bestond, in het niet eens éénmaal per jaar, bezoeken van N. G. door den Resident van Ternate. Onder die Residenten waren welwillende en niet-welwillende, die de Zending apprecieerden en die haar dwaas vonden en soms lastig. Tegenover den slavenhandel stonden allen machteloos; nog in 1894 bood een Resident aan zending Metz op diens klacht over slavenroof een bedrag in geld aan om te trachten het geroofde meisje terug te koopen, en in 1898 bood de Commandant van een oorlogsschip een som gelds aan om voor, door Biakkers gevangen, Sangireezen het gevraagde losgeld te betalen, in plaats van er met zijn schip heen te varen en hen te bevrijden.

Dergelijke dingen klinken nu als „Märchen aus alten Zeiten”, en toch ligt er nauwelijks een kwart-eeuw tusschen het

toen en het nu. Slaven, die te oud of te jong waren, te zwak of te brutaal, die ziek waren of behekst heetten, bracht men naar de zendelings-gezinnen en verkocht hen daar. Het was een groote zeldzaamheid als men een slaaf of een slavine bracht, die een goede werkkraft was. En de zendingen kochten de verworpenen, kleedden hen, behandelden hen menschelijk tot groote verbazing van de Papoea's. En de zendingen waren er zich niet van bewust, dat over deze liefdedaden onder de Papoea's meer gepraat werd dan over hun prediking.

De zendingen vonden een ongebreideld heidendom en beschouwden dit heidendom ook als heidendom. Ik denk, dat er niet velen onder hen een behoorlijke definitie van Animisme konden geven. Een heiden was een heiden en de Bijbel vertelde niet veel goeds van heidenen en heidendom. Dat heidendom moest met alle macht bestreden worden. Toch klonken er wel andere tonen. Ik haal hier aan, wat mijn vader in 1871 schreef. (Ber. U.Z.V. : 72, blz. 3) : „Zouden wij in het reine zijn, wanneer wij al deze legenden, waaraan zich toch een uitzicht op iets hoogers en beters vastknoopt, eenvoudigweg als bedriegerij van den duivel aanmerken; als wij al de zeden en gewoonten der heidenen, ook dan wanneer zij niet kwaad, ja zelfs uit zedelijk oogpunt goed te noemen zijn, maar verklaren voor afkomstig van, en staande onder den invloed van den Booze? Of zouden wij ook hier de sporen vinden, „van die kleine overblijfselen van het beeld van God”, die de geloofsbelijdenis onzer Herv. Kerk naar het woord van God, ook in den gevallen mensch, dus ook in den heiden erkent? Zou een en ander den zending niet tot aanknoopingspunt kunnen dienen, om aan die overblijfselen zijne Evangelieprediking vast te knopen? Ik voor mij aarzel niet de laatste vraag toestemmend te beantwoorden, en beaam in dezen zin dan ook het woord door een onzer Bestuurders op onzen eersten Zendingdag gesproken, met aanhaling van de woorden der Christologie van Dr Van Oosterzee: „Erf heerscht in de Heidenwereld een sterke Christologische trek”. Voorts vernemen wij, dat Woelders en Bink vrijgekochte meisjes, wanneer deze door ongedoopte jongelingen uit de kampong begeerd werden, op Papoesche wijze met dezen lie-

ten huwen. Woelders laat een klein kind, dat men zijn huis laat zien, in de verwachting, dat het door dit zien rijk zal worden, ook door de kamers voeren. Vooral Rinnooy stond zeer welwillend tegenover de landsgebruiken, nam zelfs de Papoesche feesten tot op zekere hoogte in bescherming.

De houding, die de bevolking aannam tegenover de zendelingen, was den eersten tijd weinig sympathiek. Later veranderde dat. Men leerde de zendelingen waardeeren, maar niet het Evangelie, dat zij brachten. Slechts een enkele, voor wie(n) dat Evangelie meer werd dan een klank, voor wie(n) het een kracht werd. Maar men waardeerde de zendelingen om het materieele voordeel, dat zij brachten. Artikelen, die men nergens bekomen kon, waren bij den zendeling te verkrijgen; voorts waren de zendelingen heel bruikbaar als advocaten bij den Resident van Ternate. Had niet de pendita van Kwawi een hoofd losgepleit, dat al gebonden aan boord van het oorlogsschip zat en de plaatsen waar de zendelingen woonden bleven vrij van tuchtigingen, gelijk Wandammen er een opgelopen had, al de bewoners stiekum of in het openbaar precies hetzelfde. Een zendeling bij je te hebben was heel makkelijk, je nam zijne standjes over dronkenschap en danspartijen op den koop toe mee, maar om het nut, dat je van die menschen had, ook wel eens bij ziektegevallen, waarvoor de eigen geneesmeesters geen raad wisten getroostte je je die standjes. Gezellig was het ook wel, er kwamen aan zoo'n zendingspost meer schepen dan elders, je zag wel eens wat nieuws bij de zendelingen en je hoorde er mooie muziek. Veel verder dan deze en dergelijke waardering ging het niet. Maar om deze dingen werden de zendelingen dan toch begeerd en dat was dan toch al veel gewonnen. Plaatsen, die geen zendeling hadden vroegen er om. Ik denk o.m. aan de vragen, die herhaaldelijk van Ansoes en Wandammen kwamen, lang reeds voor de omkeering in het begin van 1900. Nog iets maakte het bezit van een zendeling gewenscht, n.l. hun voortdurend optreden ten gunste van den vrede. Men stelt zich in den regel voor, dat iedere Papoea een barbaar was, gewapend met speer, boog en pijl, die een ieder grimmig aanzag, die hem tegenkwam, „wreet ende obstinaet van nature”. Zoo waren er en ze geerden de an-

deren en waren oorzaak van den onvrede, die op de Papoeische samenleving loodzwaar drukte. Maar degenen, die onder den druk zuchtten, stelden het op prijs, als daar iemand was, die de geweldigen aandurfde en rust bracht. Tot mijn aangenaamste herinneringen behoort het, dat men mij op Biak eens aansprak als „Sperenbreker”, en van Noemfor van twee strijdende partijen den oproep kreeg: „Kom en breng ons den vrede” en beschamend was het op Wariab te moeten hooren: „Ge brengt ons den vrede en de blanken slaan elkaar dood; hebt ge hun nog geen brief geschreven, dat zij uit moeten scheiden?”

In zooverre was dan toch het Evangelie opgetreden als Evangelie, dat de dragers ervan als vredemakers werden beschouwd. Maar nog in 1904 moest ik in de Domkerk tot de gemeente zeggen: „Ik moet tot u spreken van een Evangelie onder druk, van een Naomi in Maragewaad.”

Was de prediking hoofdzaak geweest in de beschouwing der zendelingen, hunne oogen waren toch niet gesloten voor maatschappelijke zaken. In de eerste plaats gold dit de vraag of men door maatschappelijken arbeid de lasten der Zending niet kon helpen dragen en tegelijk voor de inboorlingen bronnen van bestaan kon scheppen. 't Was vooral Geissler, wiens oogen geopend waren voor dit belang. Een tabaksplantage in 't vruchtbare Amberbaken en een stoomschip om damar, masoi, e.d.g. op te koopen, stonden op zijn program. Dat deze plannen niet verwerkelijkt werden, kwam door omstandigheden, buiten menschelijke berekeningen. De U. Z. V. toonde zich genegen de Papoea's ook maatschappelijk te helpen en wel door de uitzending van zendeling-werklieden. Deze uitzending bedoelde wat anders te zijn, dan wat de methode Gossner-Heldring had beoogd. Deze toch bedoelde, dat de zendelingen op de manier van Barnabas en Paulus met den arbeid hunner handen zich zouden onderhouden en tusschen hunne werkzaamheden door zouden evangeliseeren. De U. Z. V. bezoldigde hare zendeling-werklieden, die de zendeling-leeraren zouden helpen bij land- en woningbouw en die aan de bevolking zouden leeren, hoe zij hun hout beter konden bewerken en hun tuinen productiever konden maken. Aan den titel zendeling-werkman kan men



zich misschien stooten, het beginsel, dat tot de uitzending drong is tot heden gehuldigd. De uitgezondenen heeten nu echter zendeling-oeconoom, zendeling-directeur Ambachts-school e. d. g. Vóór andere vereenigingen zag de U. Z. V. de wenschelijkheid in van specialisatie van den arbeid. Er zijn nu eenmaal niet zoo heel veel duizendkunstenaars, die met hetzelfde gemak een huis en een preek in elkaar zetten, of een schip en een school besturen, het menschelijk hart of een stuk boschgrond bewerken.

Deze zendeling-werklieden en de zendingen mede, hebben aan de Papoea's getoond, dat Christen zijn en handarbeid verrichten, kan samengaan. Dat hun arbeid niet meer resultaten heeft gehad, lag in de Papoesche mentaliteit. Zij hadden te strijden met de verachting, die de kust- en eilandbewoners hadden, voor al wat naar grondbearbeiding zweemde! In 1900 vroeg ik op school te Kwawi: „Wie maken er van het jaar rijsttuinen?” Een hoofdenzoon zei op een toon van verachting: „Slaven en weduwen.” Toen ik aan een hoofd zei, dat de slavernij zou afgeschaft worden, klonk het ongeloovig van zijn lippen: „Wie moet er dan onze tuinen aanleggen?” Zijn zoon, nu in onzen dienst, antwoordde: „Wij-zelf.” Maar dat kon er bij den vader niet in. Vrije Noemforen zelf tuinen aanleggen! Onbestaanbaar.

Betere huizen maken! Daarvoor gevoelde de Papoea al heel weinig. Als er iemand in een huis stierf, dan verliet je het en je zette een ander. Niet de moeite waard om goede huizen te zetten. Een goede prauw, dat was wat anders, maar om die te maken moesten de zendingen bij de Papoea's ter schole gaan.

De vestiging van Woelders op Andai, vond haar oorzaak in de gedachte, dat er meer succes te verwachten was bij de landbouwende stammen dan bij de zeevarende. Maar in die hoop werd men ook bedrogen. Want verwachtte men van een landbouwend volk, dat dit bij honk zou blijven, in die verwachting werd men teleurgesteld. De Zending had te kampen met een vijandin, die heel moeilijk te bestrijden was — de Mode. — Die Mode eischte vogelhuiden op de dameshoeden en N. G. was van sommige soorten de eenige leverancier. En die vogels te jagen, dat was een werkje, dat den Papoea leek,

den bosch-Papoea evengoed als den kustbewoner. Zwerven door de bosschen met het geliefde vuurwapen bij zich. Jagen op den vogel, die bij den handelaar gebracht, werken noodig maakte, want zoo'n vogel werd fabelachtig duur betaald. De kustbewoner ging dikwijls niet eens mee het bosch in, gaf hagel, kruid en lood aan een binnenlander, maakte zich een hut aan het strand, leidde een lui leven, liet zich door de binnenlanders nu het noodige voedsel brengen en wachtte, wachtte tot zijn geweer of misschien meer dan één, uit het bosch kwam. De binnenlander werd afgescheept met een kleinigheid en de kustpapoea bracht zijn vogels bij den handelaar, die hem ruim betaalde. Maar immer klinken er van de zijde der zendelingen klachten over den invloed van den vogelhandel. Mijne moeder schreef eens: „De doode vogels worden levend om het zaad des Evangelies weg te pikken”, heel wat bewijzen zijn bij te brengen om het demoraliseerende van den vogelhandel te betoogen. Woelders bericht, dat door den invloed van de Mohammedaansche jagers sommigen uit de bergen tot den Islam overgaan; Bink verneemt, dat handelaars tegenover de Papoea's de zendelingen in discrediet trachten te brengen. Plannen worden gemaakt om een zendeling-handelaar op N. G. aan te stellen. De plannen kwamen in 1892 tot uitvoering. In plaats, dat de zendeling-handelaar de ongewenschte elementen wist te keeren, werd hij groot-handelaar, bij wien genoemde ongewenschte elementen hun artikelen betrokken, en de zendelingen klaagden er over, dat de uitzending van den zendeling-handelaar niet aan de verwachting voldeed. Tot die verwachtingen had ook behoord, dat hij een bestaan zou verschaffen aan Christen-Papoea's, met name de vrijgekochten, waaruit ook wederom bleek, dat de zendelingen en het Bestuur der U. Z. V. pogingen wilden doen om Papoea's, met name de Christenen onder hen, een geregeld bestaan te verschaffen. Maar hetgeen in dien geest wordt gedaan, mislukt. De Papoea, ook de Christen-papoea, was te veel gehecht aan zijn avontuurlijk leven om dit te willen opgeven en zich te schikken in een ordelijke maatschappij. De welvaart van de Papoea's liet daarbij niets te wenschen over. Er waren er, die zich de weelde konden veroorloven van een trip per K. P. M.

naar Ternate. Zalm en sardientjes waren geen zeldzame bijgerechten. Het was wel wat duur, maar je hoefde dan ook niet te gaan visschen. Zakken dollars liet de N. G. maatschappij van Singapore komen en tot armbanden versmelten. Deze werden grif gekocht evenals de gouden oorsieraden, de dito ringen met steentjes en de zijden sarongs, die de toko's importeerden of die door rondreizende Klingaleezen en Arabieren te koop aangeboden werden. Ik zag een Papoesch kind in het bezit van een pop, die Pa en Ma kon zeggen, het ding had f 25.— gekost. Werken, handenarbeid — goed voor slaven en weduwen, vrije Noemforen konden daar buiten. Alleen het smidswerk was onder hen in eere, jacht en vischvangst. De Zending bleef, meer dan ze misschien zelf wilde, zich bepalen bij prediking, onderwijs en het genezen van zieken. Noodgedwongen moesten de zendelingen zelf hun huizen bouwen en daarvoor werden de eigen vrijgekochten tot timmerlieden en metselaars opgeleid. Andere factoren werkten mede, dat ze van karakter ging veranderen.

In 1890 liet de K. P. M. hare schepen, eerst om de drie, toen om de twee maanden, eindelijk iedere maand Nieuw Guinee bezoeken en in 1898 werd direct Bestuur ingevoerd. In den beginne beperkte zich dat Bestuur eigenlijk alleen tot de zendingsposten en directe omgeving. Een ambtenaar met hoogstens 20 gewapende politiedienaren beteekende niet heel veel voor een gebied, dat zich uitstreckte over een gebied als van Spanje tot den Helder. Maar toch werd het van belang voor de Papoea's; niet direct tot hun materieel voordeel. Ik zie nog den eersten Chinees van Mansinam naar Amberbaken vertrekken. Een der opperhoofden was bezweken voor het directe voordeel, dat de Chinees hem bood, als hij hem in zijn prauw wilde meenemen naar Amberbaken, waar hij tijdelijk wilde gaan wonen en handelen. Het was van den Chinees een staaltje van moed. Want de andere Papoea's protesteerden op heftige wijze tegen het vertrek van den Chinees; zij begrepen heel goed, dat dit het begin was van het einde van den zoo voordeeligen tusschenhandel. Deze eerste poging geschiedde nog voor de komst van direct Bestuur, ongeveer tegelijk met de poging, die de Zending deed om een goeroe onder de binnenlanders te vestigen. Ons werd rondweg gezegd: „Als de

binnenlanders knap worden, kunnen wij hen niet meer bedreigen," en voor onze rekening zou komen het bloed, dat er zou vloeien, want men wenschte niet goedschiks erin te berusten, dat een goeroe onder de binnenlanders zich zou vestigen. Het was ook voor Petrus Kafiari een staaltje van moed om ondanks de bedreigingen der Noemforen, zich tusschen de binnenlanders te vestigen. Toen er direct Bestuur kwam, werd den Noemforen aangezegd, dat niemand het monopolie had om hier of daar te mogen handelen. Dat was voor hen iets ongehoords. Het hing bij den Papoea's in het algemeen van monopolies aan elkaar. Sterk was dit o. m. in Oost N. G. waar het eene eiland het monopolie had van het maken van deze en het andere eiland van die versiering. De eilandbewoners mochten alleen prauwen maken en hebben; als een vastelandbewoner het wagen zou om er een te maken, dan zouden zij de prauw stuk geslagen hebben. Toen enkele bewoners van Jembi met de K. P. M. een reis wilden maken, protesteerden die van Tabati met alle macht bij den Gezaghebber tegen dat ongehoorde voornemen, wat hun niet baatte natuurlijk. De Noemforen handhaafden tegenover elkaar nog wel hunne monopolieën. Tot de invloedssfeer der Rumadais behoorde b.v. Warpaperi, terwijl de Burwosi Mombrani hadden. Dit beteekende, dat de bewoners van het achterland van Amberbaken hunne vogels en tuinbouwproducten leverden aan de Rumadais; dat dezen als tegenprestatie hen hielpen tegen hunne vijanden en de Burwos stonden in dezelfde verhouding tot hunne binnenlanders. Hoe dit soms gebeurde meldt Woelders: de Amberbakkers verkochten hun rijst aan de Gebiers en de andere bewoners van de Radja Ampat, waardoor zij er meer voor maakten dan dat zij het aan de Noemforen verkochten. Dezen kochten de lui van Wariab om, om de vrouwen en kinderen van een bepaalde kampong te vangen; de mannen zouden door de Noemforen weggelokt worden, zoodat er geen strijd zou gevoerd worden — de lui van Wariab mochten ook niemand dooden. Aldus geschiedde. De Noemforen kochten zoogenaamd de vrouwen en kinderen los en kwamen als redders onder luid gejubel terug op Amberbaken, waar de bewoners nu wel verplicht waren aan hun vrienden de rijst nog goedkoop te verkoopen dan in het

begin. Nog heden ten dage bestaat dat systeem. Maar het verandert van aard. De Noemforen komen nu voor hunne beschermelingen goeroe's vragen. In den regel zijn de goeroes nu niet bijster tevreden over den invloed der Noemforen en ook de beschermden willen na een poosje onderwezen te zijn wel van hunne beschermers, echte klaploopers, verlost worden. Ik spreek nu alleen van Noemforen, maar mutatis mutandis was de toestand op Biak, Windessi, Wandammen, Oost N. G. en elders hetzelfde. Toch meen ik, dat de Noemforen wel het allermeest deze parasietenhebbelijkheid vertoonden. En het bleek, dat het vrijwel onmogelijk was menschen, die zulk een leven konden leiden, om te vormen tot rustige handwerkslieden of landbouwers. Iets werd bereikt. Woelders en de zendeling-werkman Kamps voerden op Andai den rijstbouw in. Woelders verbaast zich, dat het lukt, want een pisangtuin was gauwer aangelegd en beloofde zekerder succes. Maar het ging en tot heden verbouwt men rijst op Andai. Woelders gaf ook aardappelen aan de bergbewoners en tot heden verbouwt men op de bergen zeer goede aardappels. Alleen jammer, dat de communicatiemiddelen met de kust nog niet van dien aard zijn, dat er in ruimer kring van geprofiteerd kan worden. Na de pokkenepidemie in 1898 was de zaairijst vrijwel opgebruikt. Ik bestelde uit Makassar en Tobelo zaaipadi en deelde die uit. Tot heden wordt de toen geïmporteerde soort nog verbouwd en heet ter onderscheiding van de inheemsche roode en zwarte rijstsoorten: „fas Wolanda” (Hollandsche rijst), waarschijnlijk om haar witte kleur. Vruchtboomen, vroeger onbekend, werden het eerst door de zendingen geplant. Een pisangsoort, door mij in 1902 van Ternate meegebracht, wordt nu meer dan andere soorten aangeplant en op Menukwari verkocht. Toen de Ambachtsschool op Tobelo was opgericht, vroeg men van daar ook, om leerlingen van Nieuw-Guinee. Wij zonden jongens. Ik meen, dat er alleen uit de Dorehbaai een twintigtal naar Tobelo gingen. Sommigen werden teruggestuurd als onbruikbaar, maar er kwamen er ook terug met het einddiploma van de school, waarop vermeld stond, dat N.N. kon metselen en timmeren. Vol goeden moed beproefden wij dien gediplomeerden werk op te dragen. Het ging heerlijk de eerste da-

gen, het ging goed een week of wat; maar eer het drie maanden verder was, waren zij het werken zat. En de gediplomeerde timmerman-metselaar trok eveneens de bosschen in of werd kantoorlooper te Menukwari, verkocht soms zijn gereedschappen. En het werk, dat die gediplomeerden leverden, wanneer men hen zelfstandig liet werken, was verre van onberispelijk. En de hoop, dat zij, nu zij beter konden werken, ook voor zich zelf betere huizen zouden gaan zetten, vervloog in rook. Op Halmahera deed men dezelfde ervaring op als wij hier, n.m. dat de vaklui soms in de slechts gebouwde huizen woonden. Met deze ervaring stond ik vrij pessimistisch tegenover het voorstel, dat Br Bout indertijd deed om een werkinrichting te openen. Ik vond het vrij hopeloos een vrijen Papoea tot een ambachtsman te vormen.

Intusschen — wij komen tot het Heden — was de stand van zaken op N. G. aan het veranderen.

Door de machten: Regeering en K. P. M., die wij samen als cultuur zullen beschouwen en de Zending waren van lieverlede veranderingen ontstaan, die niet altijd gewild of bedoeld waren. Het Evangelie, dat zoolang gepredikt was, bleek een revolutionaire kracht te bezitten, ook in het maatschappelijke. Op vele plaatsen werd men den ouden toestand van macht boven recht moede, en wendde men zich tot hen, die den vrede brachten. Elders werd men verontrust door maatregelen, die bestuursambtenaren namen. Onder dezen waren er helaas verscheidenen, wier optreden wantrouwen zaaide tegenover de bedoelingen van het Gouvernement en de bevolking wendde zich om bescherming tot degenen, die zij van vroeger reeds kenden als haar welgezind. Zendingen en goeroes gingen voort op den ingeslagen weg en verkondigden het Evangelie, gaven onderwijs en genazen zieken. Toen de omkeering kwam, sprak ik op eene conferentie over: „Onze wenschen bij den veranderden toestand.” Het ging in mijn toespraak en in de er op volgende discussie vooral over de vraag: „Al of niet scheiding van sacramenten.”

Op een der Conferenties sprak Br Starrenburg over het onderwerp: „Heeft de Zending een taak op maatschappelijk gebied?” In die voordracht wijst St. erop, dat de Papoea tot armoede vervalt, dat hij zijne bezittingen, zooals oud aarde-

en koperwerk verkoopt om zijn belasting te betalen. Maar wegen om den Papoea voor die armoede te bewaren werden niet gewezen of gevonden. Urgent was de zaak nog niet in die mate als thans. De vogelhandel bloeide nog. Maar het is nu wel zeer urgent. Bout schreef mij: „De Papoea's gaan de armoede tegen.” Wat de Dorehbaai betreft en ook Noemfor kunnen wij zeggen: Bij ons zitten zij er al diep in.

De tusschenhandel verdween, de slavenhandel hield op en nu tenslotte ook geen winst meer door de vogeljacht (dit laatste geldt niet voor Noemfor).

Maar er is meer. In vroeger jaren vergezelde de knaap, dikwijls het kind, reeds zijn vader op diens prauwtochten, die zich soms zeer ver uitstrekten. Later ging de jongeling mee op de sneltochten. Het meisje ging als zuigeling reeds met moeder mee naar het sagobosch en oefende zich later spelend in de sagobereiding. Knapen, zoowel als meisjes, zag men op de koraalriffen speuren naar schelpdieren, naar krabben en visschen. Wat zij vonden was geen onaanzienlijke bijdrage tot vervulling van den nooddrift van het gezin. De scholen kwamen en de kinderen zagen en zien met een bezwaard hart de riffen met al hunne heerlijkheden en genietingen droog liggen, terwijl zij naar school wandelen, waar zij van den goeroe o.m. zullen hooren, hoeveel water er in een airblanda-flesch kan gegoten worden en hoeveel in een bierflesch. Als de school uit is, heeft de vloed een eind gemaakt aan visioenen, waarin allikruken en inktvisschen een voorname rol speelden. Als er een rizophorenbosch in de buurt is, is er nog kans eenige oesters te verschalken, om als toespis te dienen bij sago of zoete aardappelen. De nacht belooft andere genietingen — dan zijn er kreeften en weer andere visschen bij fakkellicht te vangen, maar de nacht, op het koraalrif doorgebracht geeft een slaperigen morgen, benevens de noodige nijdigheden van den goeroe. De school brengt veel, vroeger niet bekende kennis aan, maar ontrooft ook aan den Papoea velerlei kunde en handigheid. Want met vader op sneltochten — dat is heelemaal afgeloopen — maar ook niet op handelsreis. Goeroe wil het niet en de Kepala-district geeft geen passen af aan kinderen, die nog naar school gaan en geen belasting betalen. Die handelsreizen worden ook veel minder.

De Chineezzen maken die onnoodig en voor een beetje geld brengt de K. P. M. je een heel eind. De tegenwoordige Papoesche jeugd roeit en reist lang niet zooveel als de vaders en grootvaders deden in hunne jonge jaren. Wie zich roeiers zoekt en oude bekomen kan, begeere niet terstond jonge, want de ouden zijn beter. Daarmee gaat hand in hand het minderen der prauwen. De groote prauwen worden zeldzaam. In de Dorehbaai had iedere familie in vroegere jaren haar eigen groote prauw met den een of anderen typischen naam als: „Warsrendi (schoon water). Want aldus de motivering van den naam: Deze prauw is altijd de andere voor, de opvarenden hebben dus op de stopplaatsen het genot van schoon water te mogen drinken, terwijl de nakomenden het water troebel vinden. Maar nu is er niet één behoorlijke groote prauw meer te vinden. En zoo gaat het zoetjes aan ook in andere streken. Het loont niet meer, zulke groote prauwen te maken. Dat is natuurlijk een niet bedoeld resultaat van cultuur en Zending, maar het is een logisch gevolg van het optreden van beide machten. Nog iets moet ik daarbij noemen, n.m. den achteruitgang van de snijkunst. Men ziet niet meer zoo dat houtsnijwerk uit vroegere jaren. Zooals wij onze handteekeningen min of meer ingewikkeld maken om het anderen moeilijk of onmogelijk te maken zich ervan te bedienen, zoo maakt de primitieve op zijn prauw of aan zijn huis bijzondere versieringen, niet omdat hij het zelf zoo mooi vindt, maar om zijn bezit van anderen te onderscheiden. Nu kan de jeugd lezen en schrijven en men zet liever in vrij leelijke letters zijn naam op de prauw dan er ter onderscheiding krullen of andere versieringen aan te brengen. Op de woningen staan ook namen en familienamen soms met bijvoeging: „Kepala-kampong”, -majoor of iets dergelijks.

Die achteruitgang van de sierkunst is eveneens een niet gewild resultaat van cultuur en Zending.

Nog iets. — Wij hoorden boven reeds, dat het smeden in eere was en nog is, zoowel bij Biakkers als Noemforen. De Kemasan was een geëerd persoon in de Papoesche samenleving. Geen slaaf, die het vak mocht beoefenen. Het was ook zoo gemakkelijk niet om een goed smid te worden. Men moest formules leeren om o.a. gevrijwaard te zijn tegen verwonding



door de vonken. En om die formules te leeren moest veel betaald worden. Maar men was dan Kemasan en leverde hakmessen, harpoenen, elgers, speren, versmolt tin, zilver en goud tot sieraden. Vooral de speren en de koppensnellersmessen, dat waren de meest gewilde voorwerpen uit de smidse. Het was niet toevallig, dat het de Kemasans waren, die als de grootste tegenstanders van het Evangelie optraden, toen dit op Biak ingang ging vinden. Naarmate er door de gemeenten op N.G. gezongen kon worden: „O, Vredevorst, Gij kunt gebieden den Vreed' op aard en in mijn ziel” en „Het wapentuig in brand gestoken”, naar die mate nam ook den invloed van den Kamasan af en werd hij niet veel meer dan leverancier van tuinen vischgereedschap. Maar naar die mate was er ook minder arbeid; de armer wordende bevolking verkocht wel hare sieraden, maar kocht er niets bij.

Misschien zou ik meer ongedacht en niet bedoeld resultaat kunnen noemen van cultuur en Zending. Het zij genoeg om U te doen zien, dat er redenen genoeg zijn om de armoede der bevolking te verklaren. Deze is niet plotseling gekomen, werd lang voorzien, de bevolking werd gewaarschuwd, maar bleef voor het grootste deel blind. En de mode bracht den laatsten en geweldigsten slag toe: „Geen veeren meer op de dameshoeden”. In Afrika werden tienduizenden struisvogels gedood, die den kweekers geen voordeel meer brachten en op N. G. beteekent het het leven gespaard van tienduizenden paradijsvogels, maar tegelijk verarming van de bevolking in velerlei streken. Daarmede gepaard het zoeken naar andere bronnen van inkomsten. Eenige gediplomeerde toekangs van Tobelo meldden zich aan om te mogen werken en hier en daar z.a. op Amberbaken meer land- en tuinbouw. Maar wij staan nu op N. G. voor een maatschappij, die ineens stort, voor een onttakeld schip. Aan die ineensstorting, aan die onttakeling nam ook de Zending deel.

Nu wordt het de vraag: „Heeft de Zending een roeping bij den wederopbouw dier maatschappij. Wat kan de Zending doen voor den knaap, die de school verlaat? In vroeger jaren waren de ouders niet verlegen met hunne jongens. Helpen bij smeden en prauwen maken en zoo zoetjes aan in het vak komen, meegaan op reis als roeier, in de vogelstreken mee-

schieten en d.g. Nu blijft alleen van het oude over: tuinen maken. De mannen verrichten het eerste en zware werk en laten dan verder de tuinbearbeiding over aan de vrouwen. Daar is voor de jongens niet heel veel variatie meer. De ijverigsten zoeken het elders. Of moet ik zeggen: de avonturiers. Menukwari wordt overstroomd met knapen, vooral van Noemfor, die z.g.n. werk komen zoeken, maar uitgenomen bij aankomst en vertrek van de schepen, wanneer zij koeliediensten verrichten, over Menukwari loopen te slenteren. Voor los werk zijn zij wel eens te vinden, maar men moet hen niet over geregelden arbeid spreken. Anderen zoeken het verder. Op Ternate zijn waarschijnlijk nog meer Papoea's dan op Menukwari. Zij verhuren er zich aan de ondernemingen op Halmahera en omliggende eilanden. Maar het is hoogst zeldzaam, wanneer zij langer dan een jaar op een onderneming blijven. In den regel, voordat het jaar om is, komen zij bij den opzichter met de boodschap: „Wij gaan heen!” „Is er wat gebeurd, heb je wat aan te merken?” „Nee, maar wij willen eens ergens anders gaan kijken!” Dat is het gewone gesprek na de mededeeling: „Wij gaan heen.” Sommigen weten het te brengen tot Menado en nog veel verder. Komen zij terug dan hebben zij een boel van de wereld gezien, maar niet het beste deel. Maar er zijn er ook, die in den vreemde een vrouw vinden en niet meer terugkeeren. De ondernemingen nemen Papoesche koelies, als zij geen anderen krijgen kunnen. Behalve, dat zij zoo van verandering houden, zijn zij ook nog gauw op de teenen getrapt en het zijn eerste-klas dobbelaars.

„Ziet toe voor Uzelveu, dat wij niet verliezen, hetgeen wij gearbeid hebben, maar eenen vollen loon mogen ontvangen!” schrijft Johannes in zijn tweeden brief, ook aan ons.

De vraag: „Hoe winnen wij de Papoea's!” klemmt tegenwoordig haast niet zooals de vraag: „Hoe behouden wij het gewonnen terrein?”

Heeft de Zending een roeping bij den wederopbouw van een nieuwe Papoesche maatschappij?

„Ja”, hebben wij gezegd, toen besloten werd Papoea's op te leiden tot onderwijzers en geestelijke voorgangers van hun volk.

„Ja”, heeft Br Bout gezegd en hij nam het initiatief tot de oprichting van de werkinrichting op Miei.

„Ja”, heeft Br Starrenburg gezegd en hij nam de leiding van de werkinrichting over.

„Ja”, heeft Br Bout weer gezegd en hij was bereid om leiding te geven en toezicht te houden op den cultuurtuin te Seroei.

„Ja”, heeft Br Kyne gezegd en hij liet zijn leerlingen ook tuinen aanleggen, maïs planten, casave, pisang en nog meer.

„Ja”, zeggen wij vermoedelijk allen op de vraag: „Heeft de Zending een roeping op maatschappelijk gebied.” Maar ik betwijfel of dat „Ja” ook zoo algemeen zal klinken, wanneer wij de vraag aldus stellen: „Heeft de z e n d e l i n g de roeping leiding te geven op maatschappelijk gebied?” Zijn wij ook op den rechten weg, als een zendeling de leiding neemt van een werkinrichting, een toko, een cultuurtuin?

Wordt dat niet te zwaar voor den zendeling? Zal zijn geestelijke arbeid er niet onder lijden? Of althans zijn geestelijke invloed? Of lijdt de leiding van den maatschappelijken arbeid er niet onder? De opleiding voor tuin- en landbouw in Miei moest stop gezet worden, — had betere deskundige leiding er wellicht niet meer van gemaakt? Br Bout boekte al een teleurstelling, doordat zijne verwachtingen op de teelt van katoen, in rook vervlogen. Nu hoopt hij weer op de koffie. Maar zal, wanneer straks geoogst wordt, het hem niet te veel tijd kosten den Papoea's de verdere behandeling te leeren? En kent hij die behandeling zelf al in de practijk?

Nu ik toch bij die koffie ben aangeland, wil ik wel wat over de combinatie Gouvernement-Zending zeggen, welke combinatie op Seroei aan het werk is om den Papoea cultureel vooruit te brengen. Ik vind uit ervaring die combinatie eenigszins gevaarlijk. Vroegere Ass. Residenten hebben al het mogelijke gedaan om de klapper-cultuur meer door de Papoea's te laten beoefenen. De plant-klappers werden voor zeer billijke prijzen den Papoea's te koop aangeboden. Mijne medewerking werd gevraagd om den Papoea's aan te raden de aangeboden hand tot hulp aan te grijpen. En vooral op Noemfor luisterde men naar mij. In de Dorehbaai vertrouwde men het zaakje niet; er werd eenvoudig gezegd: „kun je denken, dat

dat meenens is — als de klappers groot zijn, rekent de Compagnie de tuinen in.” Ik ben tegen dat wantrouwen te velde getrokken. Maar op Noemfor is het gebeurd, dat een klapperaanplant, die door de bevolking was aangelegd met eigen klappers, gekocht en betaald, tijdens mijn verlof door den Menadoneesche kepala-district werd onteigend onder voorgeven, dat de klappers gestolen waren. Jens heeft tegen deze daad geprotesteerd; de kepala-district, die heel wat op zijn kerfstok had, werd ontslagen, maar de tuin werd niet teruggegeven. Ik heb nu een nieuw protest ingediend als belanghebbende, daar men mij tot een onbetrouwbaar adviseur en leugenaar gemaakt had.

Ik vind den Papoea nog niet rijp voor de groote cultures. Rubber, koffie en andere artikelen, die een eenigszins ingewikkeld proces moeten ondergaan, alvorens zij op de markt kunnen gebracht worden, vind ik vooralsnog niet geëigend om door Papoea's in cultuur gebracht te worden.

Meer vind ik het nu op zijn plaats den Papoea's de verbouwing te leeren van gewassen, die zij voor hun eigene nooddrift behoeven, waarom ik het zeer toejuich, dat onzen a.s. goeroes ook tuinbouw wordt onderwezen, in de hoop, dat onderwijs in tuinbouw later op de roosters der scholen geen onaanzienlijke plaats zal innemen.

Want..... en nu ga ik nog met eenige zinnen over toekomstplannen spreken — daar moet het heen — wil de Zending de Papoea's ook maatschappelijk helpen — ons onderwijs op de volksschool moet meer dan tot heden bedoelen het intellect in dienst te stellen van het gewone Papoesche gezinsleven. Br Fortgens heeft eens beweerd, dat de school de jeugd in staat moest stellen de dingen beter te doen en beter te maken dan de ouders der tegenwoordige kinderen de dingen deden en maakten. Dat zal maar gedeeltelijk mogelijk blijken. Beter onderwijs leert de kinderen niet beter roeien en visschen, kan echter wel leiden tot betere houtbewerking, tot het smeden van andere voorwerpen dan tot heden de Papoesche smidse verlieten.

Maar er is nog meer. Wij zijn er nog niet, als de Papoea door betere bearbeiding van den bodem grootere oogsten geniet en hij kan de opbrengst zijner velden niet van de hand

zetten. Op Amberbaken werd de overvloedig geoogste rijst, die in de huizen bewaard werd, door de muizen opgegeten; op Noemfor kan het voorkomen, dat de oogst van zoete aard-appels zoo groot is, dat men te veel, veel te veel heeft. Waarheen er mee? De ouderwetsche prauwen bieden te veel kansen, dat de levensmiddelen nat worden en bederven.

Men zou moeten zorgen ook voor afvoergelegenheden.

Maar met dit alles kan de zendeling niet belast worden.

Ik sprak nog niet van de behandeling van zieken. Hierover zou heel wat te zeggen zijn. Niemand zal den tegenwoordigen stand van zaken als onverbeterlijk loven. Op den weg der Zending ligt het stellig ook daarin verbetering te brengen.

En in verdubbelde mate dient de Zending den geestelijken arbeid in het oog te houden. Zij blijve zich tot taak stellen het Evangelie te brengen en vatte als Evangelie, al wat vrede, blijdschap brengt, ook in het aardsche leven; maar toch het geestelijk peil van den Papoea te verhoogen, blijve het hoogste doel, waaraan al het andere ondergeschikt is en dienstbaar gemaakt worde.

Nu heb ik tot nu alleen over het onderwijs der knapen gesproken. Al te lang hebben wij de opvoeding van het meisje verwaarloosd. Een der dingen, die om afdoening schreeuwen, is verbetering van de maatschappelijke positie van het meisje. Maar misschien hooren wij op deze Conferentie reeds van stappen, die gedaan zijn of gedaan zullen worden om het tekort in te halen.

Van harte hoop ik, dat er bespreking op deze voordracht volgen zal en duidelijker, dan ik het kan, de lijn uitgestippeld worde, die de N. G. Zending in de toekomst te volgen heeft.

